

ЕКОЛОШКА ЕНЦИКЛИКА: LAUDATO SI' = ХВАЉЕН БУДИ / СЛАВА ТЕБИ

Зоран Андрић

Munchener

Rückversicherungs-Gesellschaft

(*zoran@andric.cc* ;

zmandric@gmail.com)

Друга* енциклика (грч. $\epsilon\gamma\kappa\acute{\upsilon}\kappa\lambda\omicron\varsigma$ = циркуларно писмо, папска или царска посланица) за понтификата папе Фрање, насловљена – *Laudato Si'* = Хваљен буди / Слава Теби – упућена је не само целокупној Цркви, већ, као и енциклика папе Јована XXIII *Pacem in Terris* (1963), „свим људима добре воље“ односно целокупном човечанству.

Екологија као топос у досадашњим енцикликама

Фрања је први папа који је егзистенцијално питање животне средине (екологије) ставио у средиште читаве енциклике, истакавши на тај начин драматичну стварност глобалне промене климе.

Иако је ово прва интегрална енциклика посвећена питањима екологије, папа Фрања није први који се

* Прва енциклика *Evangelii Gaudium* објављена је у новембру 2013. г. Види наш приказ у *Теолошким погледима* XLVII (2/2014), стр. 485–489.

дотиче еколошких питања у таквом истакнутом папском документу.

Почев од папе Павла VI (1963–1978) наследници на катедри Св. ап. Петра јављали су се за реч о тој виталној теми. Папа Бенедикт XVI се у више наврата тој теми посвећивао, те су га италијански медији апострофирали као „зеленог папу“.

Почетак је учинио папа Павле VI (1963–1978) својом енцикликом *Populorum Progressio* из 1967. г. – три године пре прве конференције УН о заштити климе. Њена средишна теза гласи: „развој“ је више од научног напретка. Он мора бити мерен критеријумима као што су: у којој је он мери социјалан, праведан и доследан. Заштита животне средине није још изричито споменута. Као што вели Маркус Фогт, професор за социјалну етику на Минхенском универзитету, овај документ формулише „опште оквире учења Рима о теми животне средине“.

Ватикан је 1970. г. послао једну делегацију на прву конференцију УН у Стокхолм. Папа Павле VI је 1971. г. упозоравао да се „човек излаже опасности да као последица неразумне експлоатације природе и сам постане њена жртва“.

Његов наследник Јован Павле II (1978–2005) је у својој првој енциклици *Redemptor hominis* 1979. жигосао неконтролисано расипање енергије. Папа Карол Војтила је знао одвећ добро о чему говори будући да је као бискуп у Кракову

имао у изобиљу прилика да доживи чађ и гарез из оближњих фабричких димњака.

У својој социјалној енциклици *Centesimus annus* постулирао је нови појам „људске екологије“, спојивши „заштиту природе“ са „заштитом човека“. Разарање људске средине је још погубније него разарање природне средине, и оно са абортусима чини „културу смрти“. Папа Јован Павле је захтевао „дубоки преображај у животном стилу модерног друштва конзума, посебно у богатим земљама“.

Заштита климе је била главна тема и у *Комјендијуму црквеној социјалној учења*, који је објавио Папски савет *Jusitita et Pax* 2004. „Клима је опште добро које мора бити заштићено“, јесте централни постулат и тенор овог документа.

Папа Бенедикт XVI (2005–2013) је папа који је у Ватикану наложио стриктно селектирање смећа. Он се у својој трећој енциклици *Caritas in veritate* из 2009. г. у више одељака изражавао о теми екологије, посебно о супкритичној употреби енергије. Тенор његових апела се односио на солидарност међу генерацијама. Појам „људске екологије“ свога претходника Бенедикт XVI је ситуирао у дубљи теолошки контекст. У свом говору пред Немачким парламентом у септембру 2011. г. истакао је политику партије „Зелених“, рекавши да иако еколошким покретом 70 година прошлога века „прозор још није био отворен“, ипак се

„крик за свежим ваздухом“ није могао пречути.

Динамика текста енциклике

Оригинал опсежног текста енциклике је писан на шпанском језику у шест поглавља. Енциклика је компонована као тријадична методолошка структура: опажање–промишљање–деловање. Први корак је опажање стварности, њему следи корак анализе из хришћанске перспективе и питање у чему лежи узрок да човечанство прети да разори планету и само себе, да би се на крају, као трећи корак, развио план/концепт деловања и њему саображено формулисала адекватна педагогија.

Све је са свиме скопчано

Основна идеја је видљива у тексту: поједине области – природе, сиромаштво, миграција, разарање, биолошка разноликост (диверзитет), правда – се не могу изоловано једно од других разматрати, јер је такав редукционизам на крају и довео целокупно човечанство у драматичну вишестрану кризу. Питање екологије као питање правде је једна од централних теза ове енциклике.

Дијалог

Папа жели дијалог за изналажење пута за проблем. Дијалог значи отворене очи и спремност да себе саме променимо.

Извори

Папа се за текст енциклике инспирисао многим изворима које он као референце наводи. Овај поступак му је био значајан да би се видело да кроз енциклику говори целокупна Црква. Теолошка и духовна традиција долази до речи: Тома Аквински, Бонавентура, Романо Гвардини и наравно Фрања Асишки. Васељенски Патријарх Вартоломеј I репрезентује екумену, а исламски мистичари репрезентују интеррелигиозни дијалог. Папа Павле VI, Јован Павле II и Бенедикт XVI су веома често цитирани и парафразирани.

Енциклика се тиче целокупне планете односно бриге за „заједнички дом“. Грчки појам οἶκος (кућна и привредна заједница) је корен речи екологија и економија. Но еколошка енциклика *Laudato Si'* не почиње само сликом заједничког дома, већ доксологијом односно химном сунцу Св. Фрање Асишког, светитеља заштитника папе Фрање: „Laudato si', mi' Signore“ – „Слава Теби, мој Господе“.

Након таквог химнично-лирског почетка доминира трезвена проза са акрибичним регистравањем, дијагнозом и поантираном анализом проблема, али лирски тон не ишчезава дефинитивно из 245 одсека ове опсежне енциклике. Лирски регистар се местимице преображава у тужбалицу – „наша сестра, мајка Земља“ „уздише“ и „вапи“ и „налази се међу обесправљеним и злостављаним сиром-

масима“. Иритирајућу двоструку улогу Земље у фамилијарно-политичком и морално-теолошком смислу као „сестре“ и „мајке“ ваља са благонаклоношћу видети као израз песничке слободе (*licentia poetica*). Но интенција води ка „универзалном братству“, које прекорачује планетарне међе и оквире, и ексорбитантно избија у космичке димензије – као што је сходно хагиографским записима Свети Фрања Асишки „проповедао“ животињама и у својим химнама Сунце и Месец у њиховј лепоти прослављао као „Божија створења“. Енциклика осцилира између радикализма и прагматичног реализма и у свом тоналитету и ритму се мења од „прозног“ у „лирски“ тоналитет.

У средини своје енциклике наговештава папа Фрања хитно потребну „одважну културну револуцију“, након што је у ранијим пасажима оштро критиковао „структурално перверзни систем комерцијалних и имовинских односа“ који је довео до економске кризе, као и „технолошку парадигму“ којом се човек погордио у својој незаситости да планету Земљу израбљује. Но „културна револуција“ у папиној дикцији није позив на преврат и устанак, већ је позив на дијалог свих са свима! Он охрабрује своје читаоце да у смислу „глобалне екологије“ промене свој живот од индивидуализма и егоистичког усмерења ка заједничком животу, узајамном респекту и бла-

годарности односно „братству и сестринству“ које сву Божију творевину спаја и сједињује. Као гест „социо-еколошког“ заједничарења папа у фуснотама цитира једног суфистичког (исламског) учитеља, што је *novit* у папској енциклици.

Ево основних теза енциклике у резимираном виду:

Какав свет желимо оставити онима који ће доћи после нас? Ово питање се налази у средишту енциклике као брига за заједнички дом. Оно нас наводи на питање о смислу егзистенције и њених вредности, односно задире у темеље друштвеног живота и не може се одвојено разматрати.

Папа позива све појединачно и заједно – појединци, породице, локалне заједнице, народи, међународна заједница – на еколошко обраћење, што значи променити смер и са одговорношћу преузети одговорност за наш заједнички оἶκος (дом). За папу је човечанство још увек способно за заједничку сарадњу на изградњи заједничког дома. Људско биће је увек спремно на позитивну сарадњу и није све неповратно изгубљено, јер су људска бића способна да себе надићу и врате се и одаберу добро и себе саме обнове. Дух антрополошког оптимизма провејава кроз целокупну енциклику. Папа Фрања већ од самог почетка подсећа да су и друге Цркве и хришћанске заједнице – као уосталом и друге религије – дубоко забринуте и размишљају над темом екологије. У

више наврата папа благодари про-тагонистима оваквих настојања.

Енциклика предлаже екологију целовитости (глобалну екологију) која јасно разликује људске и друштвене димензије нераскидиво повезане са питањем људског окружења. Имајући тај циљ у виду, папа предлаже частан и отворен дијалог са свим актерима са свих нивоа друштва, како би се створио јасан начин доношења одлука. Папа подсећа у овом контексту да ниједан подухват не може бити плодан ако није прожет одговорном свешћу и савешћу.

Текст енциклике се завршава двама молитвама: једном понуђеном свима који верују у Бога који је Свемогући Створитељ, као и другом понуђеном онима који исповедају веру у Исуса Христа са рефреном којим енциклика и отпочиње: *Laudato Si'* = Хваљен буди/Слава Теби.

Кохерентност енциклике чине њене кључне теме:

– Уска и интимна повезаност сиромашних и фрагилност (крхкост) планете Земље,

– Уверење да је на свету све повезано,

– Критика технократских парадигми и технологије,

– Позив на изналажења другог начина разумевања привреде и напретка; хумано значење екологије,

– Потреба за отвореним дијалозима и дебатама,

– Велика одговорност међународне и локалне политике. □